

Η χρήση του ενικού/πληθυντικού στην ψυχαναλυτική δυάδα.

Διαστάσεις της μεταβίβασης/αντιμεταβίβασης

και ασυνείδητες πτυχές του χρόνου

ANNA ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

«Θα μπορούσαμε να μιλάμε στον ενικό;», ρώτα ο κύριος X. στην αρχή της ψυχαναλυτικής μας συνεργασίας. Το αίτημα αυτό, που περιλαμβάνει πολλαπλές ενδεχόμενες μεταβιβαστικές/αντιμεταβιβαστικές συνιστώσες, εμφανίζεται με κάποια συχνότητα στην αρχή και, κάποιες φορές, κατά τη διάρκεια μιας ανάλυσης. Εντούτοις –με μία εξαίρεση–, δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ψυχαναλυτικής μελέτης στη διεθνή και ελληνική κοινότητα, όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της ψυχαναλυτικής βιβλιογραφίας.

Το μοναδικό ψυχαναλυτικό κείμενο που πραγματεύεται το ζήτημα είναι το «On the psychological significance of du and sie» («Σχετικά με την ψυχολογική σημασία του “εσύ” και “εσείς”») του Αμερικανού ψυχαναλυτή William Silverberg. Το άρθρο δημοσιεύτηκε το 1940 στο *Psychoanalytic Quarterly* και αφορά τη γερμανική γλώσσα. Προσεγγίζοντας το ζήτημα από αναπτυξιακή όσο και πολιτισμική οπτική, ο Silverberg. παρατηρεί ότι στα γερμανικά η απεύθυνση του λόγου στο παιδί γίνεται στον ενικό μέχρι το τέλος της εφηβείας. Στην αρχή της ενήλικης ζωής γίνεται η αλλαγή στη χρήση του πληθυντικού, αλλαγή που σηματοδοτεί την αποδοχή του ατόμου στην κοινωνία ως ενήλικα.

Ακολουθώντας αυτή τη συλλογιστική, ο Silverberg. θεωρεί ότι η χρήση του ενικού σχετίζεται με βρεφικές-νηπιακές συνιστώσες του ψυχισμού, δηλαδή με τον αρχικό συνδυασμό Εγώ-Εκείνο, που είναι αφιερωμένος στην αρχή της ευχαρίστησης και στην επίμονη εκπλήρωση επιθυμιών που προέρχονται από ενορμητικές πηγές. Πρόκειται για την αρχαϊκή βάση του ψυχισμού που, ως επί το πλείστον, δεν έχει δεχθεί ακόμα την επίδραση του εξωτερικού πολιτισμικού περιβάλλοντος. Αντιθέτως, ο πληθυντικός αντιστοιχεί στο συνδυασμό Εγώ-Υπερεγώ και αφορά την τάση ελέγχου και αναστολής του Εκείνου. Στον δεύτερο αυτό χρόνο, ο ψυχισμός έχει εξελιχθεί λόγω της επαφής και της επίδρασης από το εξωτερικό πολιτισμικό περιβάλλον.

Με αφετηρία αυτή τη θεωρητική τοποθέτηση, η παρούσα εργασία πραγματεύεται την ιδέα ότι το αίτημα αναλυόμενων για χρήση του ενικού συχνά αντανακλά σημαντικές προ-οιδιπόδειες καθηλώσεις και συγκρουσιακές επιθυμίες που εκδηλώνονται σε μεταβιβαστικές και αντιμεταβιβαστικές κινήσεις. Παρότι οι εκφάνσεις αυτών των ψυχικών φαινομένων είναι πολλές και ποικιλόμορφες, τείνουν με ιδιαίτερη συχνότητα, τουλάχιστον στην προσωπική μου εμπειρία, να παίρνουν δυο συγκεκριμένες μορφές.

Η πρώτη αφορά πρώιμες ναρκισσιστικές καθηλώσεις που, λόγω της ανάγκης για παντοδυναμία και του σχετιζόμενου καταστροφικού φθόνου για τον αναλυτή¹, ωθούν τον αναλυόμενο να επιχειρήσει να αφανίσει τη διαφορά των θέσεων αναλυόμενου-αναλυτή, δηλαδή τη διαφορά των γενεών. Η δεύτερη προέρχεται από καθήλωση στη φάση του αποχωρισμού και εκφράζει την επιθυμία για συμβιωτική συγχώνευση με τον αναλυτή, δηλαδή την κατάργηση όλων των διαφορών και ορίων.

Στις περιπτώσεις αυτές διαφαίνονται βασικές δυσκολίες ως προς την ασυνείδητη αντιμετώπιση του χρόνου. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της ναρκισσιστικής διαταραχής η προσπάθεια κατάργησης της διαφοράς των γενεών περιλαμβάνει την άρνηση της ύπαρξης του χρόνου. Ο αναλυόμενος προσπαθεί να είναι στην παντοδύναμη θέση της αρχικής βρεφικής ηλικίας. Δεν αναγνωρίζει ότι ο αναλυτής –συμβολικά στη θέση του γονέα– έχει ζήσει περισσότερα χρόνια και ως εκ τούτου έχει περισσότερες γνώσεις, ικανότητες, ισχύ κ.ο.κ. Στην περίπτωση, πάλι, της επιθυμίας για συμβιωτική συγχώνευση, η προσπάθεια κατάργησης του χρόνου είναι γενική, αφορά τόσο τον αναλυτή όσο και τον αναλυόμενο, ως εάν να βρίσκονται και οι δύο στη βρεφική φάση του αποχωρισμού / εξατομίκευσης. Και στις δυο περιπτώσεις ο χρόνος συμβολικά αφανίζεται.

Στην εισήγηση αυτή, έπειτα από μια θεωρητική αναφορά στις προαναφερθείσες τοποθετήσεις, παρουσιάζονται δύο ψυχαναλυτικές περιπτώσεις που απεικονίζουν τα εν λόγω θέματα.

Η πρώτη περίπτωση, αυτή του κυρίου Α., αφορά έναν άντρα που πρότεινε να διεξάγεται ο αναλυτικός διάλογος στον ενικό στην πρώτη συνάντηση, όταν απευθύνθηκε στην αναλύτρια λόγω επαναλαμβανόμενων επαγγελματικών προβλημάτων-αποτυχιών. Οι δυσκολίες του σχετίζονταν με πυρηνικές συγκρούσεις

¹ Στην εισήγηση, όπου χρησιμοποιούνται για οικονομία λόγου τα «αναλυτής» και «αναλυόμενος» εννοούνται αναλυτής/αναλύτρια, αναλυόμενος/αναλύμενη.

σχετικά με την αποδοχή της διαφοράς των θέσεων προϊσταμένων και υφισταμένων, δηλαδή, συμβολικά, με τη διαφορά των γενεών. Πρώιμες ναρκισσιστικές καθηλώσεις και, ειδικά, έντονος φθόνος οδηγούσαν σε καταστροφικές κινήσεις στις επαγγελματικές αλλά και σε προσωπικές σχέσεις, δυναμική που εμφανίστηκε και στην ψυχαναλυτική σχέση. Στην πορεία διαφάνηκε ότι σημαντικό ρόλο έπαιξαν ιδιαίτερα προβληματικές σχέσεις με τα πρωταρχικά αντικείμενα, τα οποία ευνοούσαν την παντοδυναμία του αναλυόμενου.

Η δεύτερη περίπτωση είναι αυτή της κυρίας Β., η οποία από την αρχή της ανάλυσής της εξέφρασε το αίτημα να συνομιλεί με την αναλύτρια στον ενικό, προκειμένου να μειώσει τη συναισθηματική απόσταση που αισθανόταν στην επαφή μαζί της. Η ψυχαναλυτική εργασία του αιτήματος της αναλυόμενης σταδιακά έφερε στην επιφάνεια την επιθυμία της για συμβιωτική σχέση με την αναλύτρια, παρόμοια με εκείνη που είχε με τους γονείς της, οι οποίοι διατηρούσαν σχέσεις ανεπαρκούς ψυχικής και σωματικής οριοθέτησης.

Η ανάλυση και επεξεργασία των μεταβιβαστικών/αντιμεταβιβαστικών κινήσεων οδήγησε και στις δύο περιπτώσεις στη βαθύτερη κατανόηση και επεξεργασία των σημαντικών ψυχικών δυσκολιών των αναλυομένων, οι οποίες σχετιζόνταν και με την ψυχική αποδοχή και διαχείριση του χρόνου.